

РОЗДІЛ 1

УЧИТЕЛЬ ЛІТЕРАТУРИ Й УЧЕНЬ-ЧИТАЧ У СИСТЕМІ ПРОФІЛЬНОЇ ОСВІТИ

1.1. МОДЕЛЬ КУРИКУЛУМУ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ ЯК СТРАТЕГІЯ ДІЇ

Інноваційні тенденції, які сьогодні активно розвиваються в системі середньої і вищої освіти в Україні, знайдуть логічне продовження й матимуть бажаний результат за умови узгодження дій, стратегічних і тактичних, як із світовим, європейським співтовариством, так із дослідженнями та досвідом, які активно напрацьовані вітчизняною наукою і практикою. Очевидність цього вимагає змін в освітній сфері на різних рівнях. Для нас важливо вибудувати модель змістового наповнення літературної освіти в системі профільного навчання старшої школи. З цією метою маємо визначити:

- філософські та психолого-педагогічні засади формування нового змісту освіти взагалі та освітньої галузі «Мови і літератури» зокрема;
- протиріччя, які з'явилися в час переходу на новий термін навчання;
- сформувані глосарій понять, якими послуговуватимемося в процесі формування літературної компетентності учня-читача старшої школи;
- прогнозовану систему навчальних цілей літературної освіти під час профільного навчання;
- змістове наповнення діяльнісно орієнтованої співпраці суб'єктів літературної освіти в системі широкої профілізації старшокласників;
- систему регулятивних принципів такої діяльності;
- модель та засоби навчання й учіння в синергетико-аксіологіко-акмеологічному просторі суб'єктів/об'єктів діяльності;
- систему та принципи контролю й оцінювання результатів діяльнісно орієнтованої співпраці всіх суб'єктів навчально-пізнавального і виховного процесу;
- модель нових взаємин учителя літератури й учня-читача в нових умовах співпраці тощо.

Вищезазначене описати у форматі навіть однієї книги неможливо, тому окреслимо деякі стратегії, щоб уявити модель курикулуму літературної освіти учнів старшої школи.

Курикулум як поняття в основному вживається в сучасному професійно-фаховому мовленні освітян для означення умовної або/і

офіційної домовленості між суспільством, офіційними органами та спеціалістами відносно системи навчання школярів. Курикулум або рамкова основа змісту літературної освіти як шаблон, модель використовується для забезпечення універсальності викладацьких й учнівських стандартів, визначення найважливіших навчальних компетенцій, якими має оволодіти й одержати кожен суб'єкт навчального процесу. Курикулум як гнучка система має забезпечити збалансованість в одержанні послуг, бути керованим так, щоб кожному суб'єктові було цікаво, а зміст задовольняв багатоманітні потреби, відповідав таким стандартам реального досягнення і вимірювання, щоб під час їх оцінювання можна було спланувати шляхи покращення, акме-розвитку кожного (на сьогодні). Він повинен бути відносно статичним, оскільки має впершу чергу адекватно відповідати й реально реагувати на ті зміни й нові виклики, які вимагає життя й праця в ХХІ столітті. Ми намагалися через авторську курикулярну модель літературної освіти у старшій школі дати відповідь на питання: для чого вчити? що вивчати? коли вчити? де вчити? як учити й організувати процес учіння? з ким навчатися? яким має бути співпраця суб'єктів/об'єктів літературної освіти?

В ідеалі, курикулум має нас відмежувати від однотипності й замкнутості, сприяти життю й діяльності в синергетично насиченому просторі, вибудовуючи інваріант і варіант літературної освіти, щоб адекватно відповідати на зміни і вимоги, щоб кожен суб'єкт міг досягати свого планованого результату, гарантувати однакові і реальні шанси повного пізнання й розвитку самого себе, власного потенціалу, щоб бути конкурентоспроможною, толерантною, гуманною, націозорієнтованою Я-особистістю у своїй державі та європейському просторі.

Спеціальні дослідження щодо профілізації старшої школи в дидактиці і методиці фахових дисциплін практично відсутні. Наявність поодиноких досліджень і напрацювань можуть слугувати як варіанти організації процесу навчання на локальному рівні. Для організації профільної диференціації в старшій школі розроблено відповідну нормативну базу: Концепція профільного навчання в старшій школі (авторський колектив Інституту педагогіки Академії педагогічних наук України) [7]. Затверджено Державний стандарт базової і повної середньої освіти [3], наявні концепції мовної і літературної освіти, критерії оцінювання навчальних досягнень школярів у системі загальної середньої освіти [6; 9]. Можемо назвати й ряд науковців, які розпочали ґрунтовно висвітлювати вивчення української мови у старшій школі з орієнтиром на специфіку профільної диференціації: О. Горошкіна [2], С. Караман [5], а також: О. Біляєв, О. Караман, Л. Паламар, М. Пентилюк, М. Плющ, В. Тихоша. У царині вивчення літератури в системі профільного навчання

Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання

підвалини закладали й плідно працюють: О. Бандура, Н. Волошина, О. Ісаєва, Ж. Клименко, Ю. Ковбасенко, О. Куцевол, Л. Мірошніченко, О. Ніколенко, Г. Токмань, В. Цимбалюк, З. Шевченко.

Розуміючи важливість й актуальність означеної проблеми, вітчизняними вченими підготовлено проекти документів: Концепція навчання української мови в системі профільної освіти (М. Пентилюк, О. Горошкіна, А. Нікітіна), Концепція літературної освіти школярів у системі профільного навчання (В. Шуляр). Помітним явищем стали доповіді вчених України після методологічного семінару «Теоретико-методичні проблеми профілізації старшої школи», які матеріалізовані у збірник наукових праць «Профільне навчання: теорія і практика» (2006). Науковці і практики проаналізували стан і перспективи формування системи профільного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах України. Ґрунтовно представлено й галузь «Мови та літератури», окремішно виділяємо блок доповідей, що стосуються методології профільного навчання (М. Бурда, В. Кремень, В. Огнев'юк, П. Сікорський); психолого-педагогічні аспекти розкрили С. Максименко, В. Рибалка; Н. Бібік, О. Савченко; теоретико-методологічні аспекти профільного навчання в системі мовно-літературної освіти репрезентовані Я. Голобородьком, Ю. Кузнецовим, Л. Мацько, Л. Скуратівським [9].

Вищеназване є яскравим відображенням потреби і теоретиків, і практиків в осмисленні, рефлексії та виробленні такої моделі змісту літературної освіти в системі профільного навчання, яка б гарантувала одержання планованого результату всіма суб'єктами навчального процесу.

У нашому розуміння системно розв'язати означену проблему стане можливим, якщо матимемо розроблену Концепцію літературної освіти школярів у системі профільного навчання на технологічній основі та з урахуванням принципу «рамкового» формату. Вона й представить цілісну модель змісту (курукулуму) літературної освіти учнів старшої школи, основи якої закладалися під час Всеукраїнської науково-практичної конференції «Виклик для України: розробка рамкових основ змісту (національного курикулуму) загальної середньої освіти для ХХІ століття» (2007) [1].

З'ясуємо деякі аспекти запропонованих складових – мети та завдання.

Мета профільного навчання літератури – забезпечення рівного й вільного доступу учнівської молоді до неперервної літературно-мистецької освіти впродовж усього життя, виховання національно зорієнтованої, духовно багатой, естетично-розвиненої особистості, здатної до професійної самовизначеності та самореалізації, мобільності й конкурентоспроможності у змінному суспільному просторі. Профілізація літературної освіти спрямована на духовне збагачення читацького

життя дитини, формування аксіологічності, здатності до вибору напряму філологічної освіти, вироблення навичок самостійної літературно-мистецької, дослідницько-пошукової діяльності, прагнення до літературного саморозвитку та самоосвіти.

Основними завданнями літературної освіти в системі загальної профілізації старшої школи є:

- створення умов для врахування й розвитку літературно-мистецьких інтересів, задатків, нахилів і здібностей учнівської молоді за будь-якого обраного профілю;

- забезпечення оптимальних умов для загальнокультурного, морального, естетичного розвитку, духовного збагачення Я-особистості;

- залучення учнів до найкращих здобутків духовної культури шляхом вивчення літератури (української, зарубіжної, національних меншин);

- формування здатностей до свідомого вибору напряму суспільно-гуманітарної освіти для професійної самовизначеності та самореалізації в дорослому житті;

- розвиток творчих і комунікативних здібностей учнів, їхнього самостійного та критичного мислення, читацької й полемічної культури, уміння аргументовано доводити свою думку незалежно від обраного профілю;

- формування соціальної, комунікативної, інформаційної, технологічної компетенцій учнів засобами літератури, мистецтва на підготовчому (5-7 класи), допрофесійному рівні (8-9 класи), спрямування молоді (10-11 класи) щодо майбутньої професійної діяльності в гуманітарній сфері;

- забезпечення наступності та перспективності літературної освіти школярів на загальноосвітньому рівні, поглибленому та з орієнтацією на майбутню професійну діяльність;

- формування у старшокласників толерантного ставлення до національних, міжнаціональних і загальнолюдських цінностей, літературно-мистецьких досягнень, здобутків.

Змістове наповнення літературної освіти старшокласників стане можливим, якщо витримувати позицію: «кількість має бути якісною», отже, формат майбутньої програми буде вибудовуватися з урахуванням, що:

- зміст профільного навчання взагалі та літературної освіти зокрема (перелік художніх творів з урахуванням профільного напряму) має визначатися навчальним планом і програмою в такому форматі: базовий (інваріантний) компонент становитиме 50 % навчального часу; профільний (варіативний) компонент – 30 %; елективний (за вільним вибором школи, учителя, учнів, батьків) компонент – 20 %. Тобто 50 % навчального часу становить базовий стандарт літературної освіти, який є обов'язковим

Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання

для всіх навчальних закладів; 50 % – профільне навчання, де 30 % – за рекомендацією вченої ради науково-методичних закладів, а 20 % навчального часу визначається регіонально, на місцевому рівні [19].

Відбір форм, методів, прийомів вивчення літератури в системі профільного навчання мають свої специфічні особливості і повинні враховувати:

- основні напрями профілізації, структуру профільної диференціації літературної освіти школярів та сукупність елективних курсів, факультативів, предметів, дисциплін, які запропоновані учневі-читачу під час допрофільної підготовки та у процесі профільного навчання;

- яскраво виражений і домінуючий мотив навчання й учіння, бажання готувати себе до майбутньої професійної діяльності;

- структурованість класів і відповідна профільна орієнтація навчального матеріалу;

- здатність старшокласників працювати в режимі самонавчання, самовдосконалення, самооцінювання, рефлектування;

- пріоритет фасилітативних стосунків співпраці «учень-читач – літературно-мистецький матеріал – джерела комунікації – учитель-словесник»;

- змінність, неоднозначність інформативно насиченого простору, який оточує суб'єктів/об'єктів навчально-пізнавального, виховного й розвивального процесу.

Зважаючи на більш виражені мотиви навчання учнів-читачів у системі профільної диференціації, форми й методи навчання мають деяку специфіку. Актуальними залишаються традиційні форми організації навчального процесу, а саме: класно-урочна система навчання з **традиційною класифікацією уроків** (уроки засвоєння нових знань і розвитку на їх основі умінь та навичок, уроки узагальнення та систематизації знань, уроки контролю знань, умінь і навичок із літератури); **модифікована, яка враховує дидактичну мету та специфіку літератури як мистецтва слова** (настановчо-мотиваційний урок літератури, урок вивчення життєпису письменника, урок вивчення, аналізу та інтерпретування художнього твору, урок вивчення теорії літератури та літературно-мистецьких явищ, урок мовленнєвого розвитку учня-читача, урок позакласного читання та літератури рідного краю, урок системно-узагальнювального повторення літературного матеріалу, урок рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей учня-читача); **новаційна: урок-заняття із змінною нестандартною структурою** (лекція за літературно-мистецьким матеріалом, семінарське заняття за літературно-мистецьким матеріалом, учнівська (читацька, літературно-мистецька) конференція, лабораторне заняття (лабораторна

робота) за літературно-критичним (історико-літературним, архівними, мемуарними та ін.) матеріалами, літературний практикум (літературно-рознавчий, лінгвістичний, із виразного читання), урок- (заняття) консультація з літератури, залік, колоквиум за літературно-мистецьким матеріалом, факультативне заняття за літературно-мистецьким матеріалом, елективні літературно-мистецькі заняття (курси за вибором учня-читача), індивідуальна робота з учнем-читачем, додаткове індивідуальне заняття з літератури (ДІЗЛ), тематична атестація літературної компетентності учня-читача; **урок-заняття з нетрадиційною структурою** (урок- (заняття-) театреалізація, інсценізація, візуалізація за літературно-мистецьким твором; кіно- (теле-, відео-) урок (-заняття) за літературно-мистецьким, історико-літературним матеріалом, творчість письменника (-ів); урок- (заняття-) літературознавче дослідження (філософське, психологічне, соціальне, гендерне, феміністичне, лінгвістичне та ін.); урок- (заняття-) імітаційно-дидактична гра (аукціон, турнір, прес-конференція, інтерв'ю, подорож); етюдне заняття з літератури, урок-заняття есе за художнім твором (за постаттю письменника, митця); урок- (заняття-) дискусія, диспут за літературно-мистецьким матеріалом (творчістю письменника); урок- (заняття-) коментар; роздум); **інноваційна (урок-заняття з використанням педагогічних технологій):** інтеграційний: урок-інтеграція, урок-компаратив літературно-мистецьких знань читача (ЛІ-МЗ): урок-інтеграція (інтегрований, інтегративний урок літератури: міжнауковий, міжкурсний, міжпредметний, міжлітературний огляд); урок-компаратив (типологічний, міжтекстуальний літературно-мистецький огляд; огляд теоретико-літературних знань і художньо-мистецьких явищ); урок (заняття) з літератури в системі особистісно орієнтованого навчання учня-читача; заняття з літератури в системі модульно-розвивального навчання учня-читача; заняття з літератури за проектно-моделювальною технологією навчання учня-читача; заняття з літератури в системі адаптивного навчання учня-читача; заняття з літератури в системі інформаційних технологій навчання учня-читача; урок (заняття) з літератури в системі предметної персонал-технології; інклюзивно-дистанційний урок літератури; урок (заняття) з літератури в системі проблемного навчання учня-читача; урок (заняття) з літератури за технологією критичного мислення учня-читача; урок (заняття) культурологічного аналізу літературно-мистецького твору учнем-читачем; урок (заняття) з літератури в аксіологічному вимірі учня-читача [20]. Структура та змістове наповнення занять із літератури описано автором у цілому ряді публікацій [15-20].

Курс літератури та його вивчення стане реальним, якщо витримати запропоновану курикулярну модель його формування, заклавши ще на етапі підготовки навчальної програми з урахуванням профілю.

Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання

Профільне навчання і допрофесійна підготовка в старшій школі потребує зміни ролі всіх суб'єктів навчально-пізнавального і виховного процесу. Учитель-словесник й учень-читач у профільній школі не можуть виконувати інформативну роль. Це викликано діяльнісним підходом в організації літературної освіти, особистісною зорієнтованістю, практико-професійною спрямованістю на досягнення гарантованих (планованих) результатів, системністю та інтегративністю в оволодінні науковими та літературно-мистецькими знаннями, здатністю опанувати діалогічно-екзистенційними (активними та інтерактивними) формами й методами навчання.

За таких умов кожен суб'єкт навчально-пізнавального процесу повинен володіти новим типом відносин – **фасилітативним**, виконуючи *функції організатора, консультанта, партнера* співпраці, де посередником буде літературно-мистецький твір. Методологічною основою таких стосунків має стати концепція сучасної філософії про людину як носія сукупності суспільних відносин, де вона є суб'єктом діяльності, пізнання і спілкування. Власне засвоєння ними різних видів діяльності забезпечуватиме їх мотиваційно-оцінний, навчально-пізнавальний, діялісно-пошуковий і контрольо-рефлексивний аспекти навчання й учіння в профільній школі, сприятиме їх особистісно фаховому виборові та майбутньому самоутвердженню в обраній професійній сфері [12].

Як учитель-словесник, так і учень-читач прагнуть до самовдосконалення, самоосвіти, самовиховання, самопізнання та самовираження. Це забезпечує їх здатність і готовність до творчості, характеризуватиме як креативні особистості. Кожен із них має набути компетентності щодо одержання й володіння різноплановою літературно-мистецькою інформацією шляхом використання інформаційних технологій і візуальних засобів навчання, що сприяють формуванню прогностичних, конструкторсько-операційних, рефлексивно-моніторингових, програмно-планувальних функцій, компетенцій, які матеріалізуються згодом у конкретний продукт, систему засобів.

Оскільки креативність суб'єктів педагогічного процесу розвивається протягом усієї їхньої діяльності, то вона є вирішальним фактором просування і вчителя й учня-читача до вершин педагогічної/літературно-мистецької майстерності, а учневі стати кваліфікованим читачем, обом оволодіти необхідною системою вмій-компетенцій.

Проектуючи зазначене на урок літератури, учитель має зважати, що основною одиницею за таких умов є діалогічна цілісність. Центром особистісно зорієнтованого процесу є не індивід учня чи вчителя, письменника чи літературного персонажа, а особистість. Тому діалогічну цілісність на уроці літератури в особистісно зорієнтованому просторі можна представити такою моделлю (рис. 1):

Шуляр В.І.

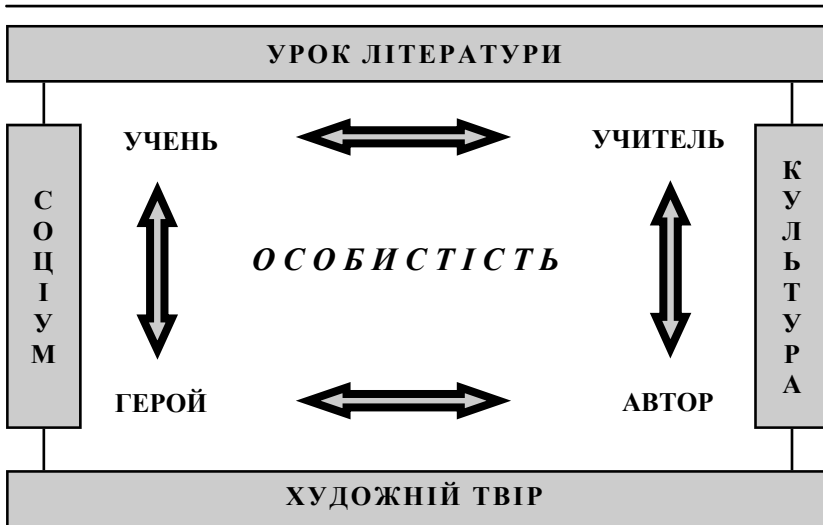

Рис. 1. Діалогічна цілісність сучасного уроку літератури в особистісно зорієнтованому просторі

Вісь, навколо якої все обертається, це особистість, яка перебуває в різному часовому просторі (особистість у минулому, теперішньому, майбутньому), у певному соціумі, певній культурі та у взаємодії: учень → автор → художній твір → персонаж → учитель → соціум → світова культура.

Створення таких умов забезпечить особистості формування «образу – себе – буття» та його складових: «образу Я», «образу Автора», «образу художнього твору», «образу літературного персонажу», «образу Я і літературного героя», «образу Світу», «образу Я у Світі» тощо. Така цілісність і повнота взаємодії всіх істотних сил людини (учня-читача) зі світом (літературно-мистецьким явищем) активізує внутрішні потенції особистості, які приведуть до вдосконалення її самої і суспільства. Тому співпраця суб'єктів/об'єктів навчально-пізнавального процесу має враховувати нову філософію освіти, яка вибудовується за синергетико-аксіологіко-акмеологічною парадигмою і сприяє формуванню як лінійного, так і нелінійного мислення, здатності з хаосу методів і прийомів, літературно-мистецьких текстів обрати ті, які допоможуть вибудувати власну модель цінностей, за якою звирятиметься сталий рух до акме-розвитку професійної і життєвої досконалості [10-12].

Синергетико-аксіологіко-акмеологічний підхід передбачає цілу низку потребностей у:

Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання

1) переорієнтації ціннісно-цільової структури діяльності вчителя (викладача) щодо проектно-конструкторського моделювання змісту літературної освіти школярів;

2) формуванні нового типу учителя-словесника, здатного до сталої суб'єктно-суб'єктної організації і самоорганізації освітньо-культурологічного простору як учня-читача (студента), так і свого;

3) забезпеченні високої продуктивності, професіоналізму учня-читача (студента), учителя літератури (викладача) відповідно до вибудованої траєкторії свого росту;

4) створенні цілісної креативної особистості, здатної створити свою «Я-концепцію», утвердити і не втратити «Себе-у Світі».

Тому синергетико-аксіологіко-акмеологічний підхід до професійно-методичної підготовки словесника сприяє створенню гуманістично зорієнтованого простору формування особистості як учителя (викладача), так і учня-читача (студента), виборові ними способів своєї діяльності в досягненні сталих, гарантованих результатів на локальному чи глобальному рівнях з урахуванням мотивів, ціннісних орієнтирів, вибудованої кожним своєї траєкторії розвитку відповідно до заданої ним же системи цілей, ціннісних норм, стратегій і тактик тощо [10].

Методологія існуючої підготовки вчителя літератури у вищих навчальних закладах не передбачає звернення студента й учителя-словесника до смислової і ціннісної основи освіти. Вона базується в більшості своїй на передачі готових знань або/чи досвіду професійної підготовки. Саме це й зменшує і збіднює педагогічну культуру вчителя до рівня інформатора й ментора під час реалізації освітньо-культурологічної мети.

Фасилітативний тип учителя (викладача) здатний увійти в європейський простір, не втративши свого національного, зможе набути нових чи/або оновлених смислів і цінностей педагогічної культури: культури поваги й самоповаги, взаєморозуміння і взаємодії, екзистенційно-діалогічного спілкування, цінності особистості, партнерства, педагогічної підтримки саморозвитку й самонавчання, самоорганізації і самовизначення. Формування саме такої ціннісно-смислової сфери свідомості учня (студента) сприятиме в перспективі появі нового типу вчителя (викладача), не спроможного діяти одновимірно (позитивне – негативне), категорично, предметноцентрично, ретрансляційно й об'єктно.

Модель системи цілей, діагностування читацьких здатностей старшокласника, формування його як інтелігентно-компететного в літературно-мистецькому просторі та складові представлено на рис. 2-3.

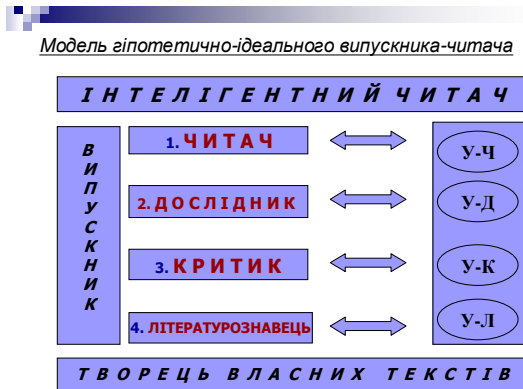

Рис. 2. Модель гіпотетично-ідеального випускника-читача

Із запропонованої моделі названі ролі «спрацюють» лише за умови того, наскільки нормотворчі компоненти (навики) будуть сформовані у випускника. Така модель забезпечує виконання *загальної мети шкільної літературної освіти*, яка пропонується науковцями по-різному (Н. Волошина, П. Білоус, В. Марко, Н. Пастушенко), і нами представлена таким чином: *підготувати інтелегентного читача, здатного зрозуміти глибинний зміст твору, осягнути красу й багатство його художньої форми і сформувати себе як Я-особистість, збагативши свій духовно-естетичний досвід.*

Зважаючи на мету освіти взагалі та літературної зокрема, процес навчання та учіння будемо з урахуванням рівнів реакції школярів на літературно-мистецьке явище. Така модель нами представлено на рис. 3.

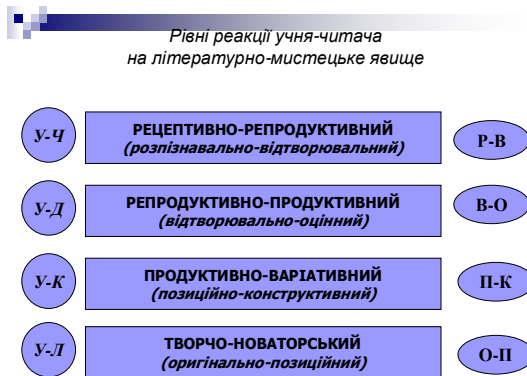

Рис. 3. Рівні реакцій учня-читача на літературно-мистецьке явище

Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання

Структура навчально-методичного забезпечення літературної освіти школярів у системі профільного навчання може складатися з:

– **нормативного комплексу:** традиційного (*календарний, календарно-тематичний план*) та інноваційного – *програмно-тематичного комплексу планування літературної освіти школярів, який включає проєктно-конструкторську модель курсу літератури (ПКМК), – вивчення літературної теми (ПКМТ), – уроку літератури (ПКМУ), – посібниково-хрестоматійний довідник із літератури для учня-читача (ПХДЛ): хрестоматія для допитливих* (збірка історико-літературно-культурологічних матеріалів для самостійного індивідуального та колективного читання, формування духовно-естетичних цінностей і потреб, національної культурної свідомості); *літературно-освітня книжка* (довідкові відомості з цікавого літературознавства, про особу письменника, літературних персонажів тощо, мета яких – розвиток літературних інтересів, логічного та образного мислення, художньо-творчої, образної уяви), *тезаурус-довідник до літературної теми* (система теоретико-літературних понять, представлених у текстовому та логіко-структурному варіантах чи/і з використанням інформаційно-комп'ютерних технологій, словник лексики художніх творів, літературно-критичних, історико-публіцистичних статей тощо), *теоретико-літературний задачник* (система завдань для повторення теоретико-літературних понять, з'ясування лексичного значення слів; виконання випереджувальних літературно-художніх завдань удома самостійно, індивідуально, з членами сім'ї), *літературна тестотека* (збірка різноваріантних тестів для визначення рівня освоєння учнями літературного матеріалу, оволодіння теоретико-літературними вміннями під час аналізу/інтерпретування художнього твору, рівня компетентності учня-читача, інтелектуальних, літературно-художніх, комунікативно-мовленнєвих можливостей), *робочий зошит учня* (система варіативно-вибіркових завдань, літературознавчі ігри, кросворди тощо);

– **навчального комплексу** (підручник, дидактичні матеріали, набори навчальних тестів, збірники літературно-мистецьких задач і завдань, візуальні засоби навчання тощо);

– **загальнометодичного комплекту** (різні посібники для вчителя-словесника);

– **методичного комплекту** (матеріали, розроблені вчителем літератури);

– **засобів діагностики** (комплект різнорівневих і різноваріантних тестових завдань, які враховують специфіку літератури як мистецтва слова) [19].

Отже, система профільної диференціації вивчення літератури, вибудована на основі моделей, його змістового наповнення та рамкового структурування зможе:

– забезпечити необхідний загальнокультурний рівень літературної підготовки шкільної молоді, що визначається замовленням суспільства, можливістю учнів відповідного віку, бажанням професійного вибору для майбутнього життя;

– задовольнити потреби допрофільної підготовки та профільного навчання в розвитку літературно-творчих і читацьких здібностей учнів: читацького уявлення, емоційного співпереживання, словесно-художнього мислення образами, здатність до співучасті і співпереживання;

– спонукати учня-читача до власної літературно-творчої діяльності, яка виявиться в розвитку чутильності до форми літературного твору, його художніх особливостей і майстерності письменника;

– розвинути літературно-критичне мислення, яке забезпечить формування здатності учня-читача до аналізу, інтерпретації та критичної оцінки прочитаного твору;

– орієнтуватися в сучасному літературному процесі, відрізнити високомистецькі твори від малохудожніх, визначати художньо-естетичну цінність літературно-мистецького явища;

– озброїти учня-читача здатністю мислити словесно-художніми образами, які знайдуть свій вияв в усному та писемному мовленні;

– виробити комунікативно-мовленнєві компетенції як здатність до спілкування через мовлення, виразне і художнє читання текстів, складання творчих робіт відповідно до жанрово-стильової манери письма автора, розуміючи та виявляючи художню образність мови літературного твору, прямий і метафоричний смисл слова, емоційно реагувати на експресію художнього слова, відчувати та передавати у своєму мовленні оригінальність стилю письменника;

– виявляти інтелектуальну активність та самостійність, включаючись у дослідницько-пошукову діяльність як учень-читач, учень-критик, учень-літературознавець, як автор-творець власного тексту;

– сформувати вміння спілкуватися на уроці один з одним, «вступати у співпрацю-діалог» з автором художнього твору, персонажами тощо;

– виховати толерантне ставлення до здобутків української, зарубіжної літератур та літератури національних меншин, розуміючи, що знання вітчизняної світової матеріально-культурної спадщини збагачуватиме духовно-естетичний світ читача-учня, здатного до формування «образу – себе – буття» та його складових: «образу Я», «образу Автора», «образу художнього твору», «образу літературного персонажа», «образу Я і літературного героя», «образу Світу», «образу Я у Світі» тощо.

Така цілісність і повнота взаємодії всіх сутнісних сил людини (учня-читача) зі світом (літературно-мистецьким явищем) активізує внутрішні потенції особистості, які приведуть до вдосконалення її

Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання

самої і суспільства за умови вибудови продуманої системи профілізації літературної освіти учнівської молоді в загальноосвітніх навчальних закладах України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виклик для України: розробка рамкових основ змісту (національного курикулуму) загальної середньої освіти для 21-го століття // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 26-27 червня 2007 р. – К., 2007. – 239 с.
2. Горошкіна О. Методика навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах III-го ступеня природничо-математичного профілю : автореф. на здобуття наук. ступеня д. пед. наук спец. : 13.00.02 «Теорія і методика навчання (українська мова)» / О. М. Горошкіна. – К., 2005. – 39 с.
3. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2004. – № 4. – С. 174–184.
4. Державний стандарт базової і повної середньої освіти (проект). – К. : Видавництво «Шкільний світ», 2003. – 40 с.
5. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії : [навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти] / С. О. Караман. – К. : Ленвіт, 2000. – 272 с.
6. Концепція літературної освіти в 12-річній загальноосвітній школі (проект) / [за ред. Н. Й. Волошиної] // Українська література в загальноосвітній школі. – 2002. – № 1. – С. 2–13.
7. Концепція профільного навчання в старшій школі // Завуч. – 2004. – № 16. – С. 3–13.
8. Критерії оцінювання навчальних здобутків учнів (література) // Українська література в загальноосвітній школі. – 2001. – № 4. – С. 5–6.
9. Профільне навчання: теорія і практика : зб. наук. праць за матеріалами методолог. семінару АПН України. – К. : Пед. преса, 2006. – 200 с.
10. Шуляр В. І. Ціннісні орієнтири підготовки майбутнього вчителя літератури в аспекті методичної синергетики / В. І. Шуляр // Ціннісні пріоритети освіти в XXI столітті: орієнтири та сучасної освіти : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (Луганськ, 2-5 жовт. 2005 р.). – Частина 2. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 270 с. – С. 143–147.
11. Шуляр В. І. Планування літературної освіти школярів: технологічна концепція : практико-орієнтована монографія / [за ред. члена-кореспондента АПН України, доктора педагогічних наук, професора Н. Й. Волошиної]. – Миколаїв : Видавництво «Ч», 2006. – 96 с.

12. Шуляр В. І. Учень-читач і вчитель-фасилітатор в умовах 12-річної школи : [науково-методичний посібник] / В. І. Шуляр, Н. М. Огренич. – Миколаїв : Видавець : Ганна Гінкул, 2006. – 208 с.

13. Шуляр В. І. Інтеграція змісту освіти і конструкторсько-технологічна діяльність учителя літератури / В. І. Шуляр // Імідж сучасного педагога. – 2002. – № 2. – С. 38–39.

14. Шуляр В. І. Підготовка майбутнього вчителя літератури до впровадження педагогічних технологій // Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : [навч. посіб.] / [за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти]. – К. : Видавництво А.С.К., 2003. – С. 86–120.

15. Шуляр В. І. Урок літератури в умовах 12-річної школи : 5-9 класи : [практико-орієнтована монографія]. – Миколаїв : Вид-во «Іліон», 2006. – 284 с.

16. Шуляр В. І. Структура профільної диференціації літературної освіти школярів / В. І. Шуляр // Дивослово. – 2007. – № 3. – С. 15–17.

17. Шуляр В. І. Реалізація державного стандарту літературної освіти / В. І. Шуляр // Дивослово. – 2007. – № 4. – С. 34–37.

18. Шуляр В. І. Елективний принцип профільного навчання в системі літературної освіти / В. І. Шуляр // Дивослово. – 2007. – № 5. – С. 27–28.

19. Шуляр В. І. Концепція літературної освіти школярів у системі профільного навчання (проект) / В. І. Шуляр // Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцєях та колегіумах. – 2007. – № 5. – С. 27–72.

20. Шуляр В. І. Сучасний урок літератури: технологічні моделі. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 136 с.

1.2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ І МЕТОДИКО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ПРОФІЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Нині розробляються і впроваджуються різноманітні моделі профілізації загальноосвітніх навчальних закладів як вітчизняними, так і зарубіжними вченими та практиками. Загальні підходи, становлення профільної школи, організація та зміст освітнього процесу знайшли своє втілення в дослідженнях Н. Аніскіної, М. Гузика, О. Петуніна, Л. Трифоновой, Т. Шуренюк; профільне навчання в умовах сільської школи (Л. Байбородова, Л. Серебренников, А. Остапенко, А. Скопін, Н. Шиян); ідея профільності теоретично обґрунтована науковцями Інституту педагогіки АПН України в Концепції профільного навчання в старшій школі [3] (Л. Березовська, Н. Бібік, М. Бурда, Л. Денисенко, Є. Єгоров, Г. Іванюк, Л. Калініна, В. Кизенко, О. Корсакова, Л. Онищук, С. Трубачева).